

Partea scolastica.

Icon'a unei scóle bune*).

Scól'a buna este unu ce propriu. Precum cunoschemu pre barbatulu bravu si generosu numai din viéti'a si faptele lui, fora cá dinsulu se vorbésca unu sînguru cuvêntu despre sine; astu-feliu cunoschemu si scól'a buna indata la prim'a privire din celea ce se facu, din celea ce se petrecu in tr'ins'a. Scól'a buna este o lumina, ce-si tràmite radiele sale in cea mai de diosu coliba; scól'a rea o tradéza invetiaceii acasa si pre strada.

Intramu demanéti'a de tîmpuriu, pre neasceptate, in scóla. Inca nu a sositu tîmpulu pentru inceperea invetiamentului si pre invetiatoriu lu- aflamu dejá acolo, imbracatu curatu si cuvenintiosu. Cu ajutoriulu unoru scolari mai marisiori pregatesce si arangieza celéa de lipsa pentru propunerea de preste di, cá asia nemicu se nu-lu impiedece si conturbe mai târdíu in lucrarea s'a. Credeamu, cà vomu dá aici de unu aeru coruptu si stricatu; dar' ne-amu amagitu, cà-ce in scóla respiramu unu aeru próspectu si curatu; câte-va ferestri inca si acumu stau deschise, padimentulu este maturatu frumosu si ochii nostrii nu intêlnescu nemicu, ce i-ar' poté vatemá, nemicu, ce ar' poté corumpe aerulu. Inca mai avemu tîmpu de-a privi si esaminá cu dea-menuntulu scól'a. Ea este o scóla in adeveratulu intielesu alu cuvêntului; tóte din ea ne aducu aminte de instructiune si nemicu nu aflamu intr'ins'a, ce n'ar' corespunde scopului instructiunei si ce ar' impiedecá acelu scopu. Pre pàretii salei de propunere atérna tabéle si mape simetricu arangiate. Deasupr'a catedrei invetiatoriului vedemu icon'a restignirei Mantuitoriului ori imaginea domnedieescului amicu alu prunciloru, puse in rame frumóse; éra visavi observamu portretulu Domnitoriului. Depre ambele acestea icóne se vede prea bine, cà invetiatoriulu nostru se silesce a dá lui Domnedieu cele ce suntu ale lui Domnedieu si Imperatului celea ce suntu ale Imperatului, precum si ace'a, cà sententi'a: „*Teme-te de Domnedieu si onoréza pre rege*“, nu este pentru elu numai o frasa góla.

Din intêmplare unulu dintre scolarii ajutatori deschide acum sicriulu asiediatu intr'unu unghiu alu

salei, si in acestu sicriu inca aflamu cea mai mare ordine. In puiculu celu mai deasupr'a, la care ajunge numai invetiatoriulu, se afla listele de lenevire, diuariulu si alte lucruri, ce atingu mai de aprópe pre invetiatoriu; in celu de midílocu suntu tecele si alte lucruri de-ale prunciloru asiediate tóte curatu si in ordine preste seau lînga olalta; éra in celu mai de desubtu se afla sponghi'a, cret'a, bătisiór'a necesaria la tabelele parietali, la mape si la globulu pamêntului, precum si peri'a de lipsa spre a sterge de pulvere bîncile. Pre més'a respective catedr'a invetiatoriului nu aflamu nece unu instrumêntu de piedepsire; si fiendu-cà ochii nostrii ageru scrutatori nu au potutu aflá asia ceva nice in sicriu este semnu invederatu, cà in scól'a acést'a piedepsele corporali nu ocura de locu seau numai fórté raru.

Pre incetulu sal'a de invetiamentu se imple de scolari. Cu placere si bucuria observamu, cà fia-care scolariu intra cu o facia vesela si senina; unu semnu acést'a, cà scól'a nice de cum nu este pentru ei unu locu de torture si vaiete. Fia-care elevu saluta pre invetiatoriulu, care se afla dejá in scóla, cu cuvententele maretie, pline de insemnatate: *Laude-se Isusu Christosu!*“ Invetiatoriulu respunde la acésta salutare cu amicitate si iubire adeveratu parentiésca, indreptându din cându in cându cuvinte atragatorie si incuragatorie catra elevii sei. Toti scolarii suntu spalati, pieptenati si curatu imbracati; si dupa-ce si-au acatiatu palariiele in cuieriele anume menite spre ace'a, si- ocupa in linisce si fora sgomotu locurile.

Orologiulu depre pàrete bate si la ultim'a bata-tura invetiatoriulu pasiesce inaintea prunciloru, cari se scóla cu blândétia toti de-odata. Elu rostesce raru, cu vóce sonóra, dar' seriósá rogatiunile indatinat; pruncii le dicu dupa dinsulu cu mánile in susu tîenute la olalta; in fine facúndu cu totii s. cruce, le dà semnu, cá se siéda.

Instructiunea se incepe. Cea ce mai antâiu ne bate la ochi este tienut'a derépta si cuvenintiósa a prunciloru. Mánile lor suntu puse pre bînci, éra ochii lor suntu tientiti spre invetiatoriulu, carele stá liniscitu la loculu seu inaintea lor, de unde póte

*) Dupa Kellner.

fi vedu deatratu toti. Invetiatoriulu nu alérga fora tréba incóce si incolo si nu-si schimba loculu decátu atunci, cându asia cere necesitatea. In intrebare nu observa o ordine anumita; cí cá fulgerulu cadu intrebările lui, acum aici, acum acolo, intocmindu astu-feliu lucrulu, cá se fia intrebati aprópe toti pruncii. Elu nu vorbesce prea tare; dar' vócea lui este chiara si ne da se intielegemu, cá iese din ânima si tientesce la anima. Depe prunci se observa bine, cá ei se bucura, déca potu fi intrebati. Provocati fiendu se scóla voiosi, respundu fora frica, cu o vóce chiara si totu deaun'a in propusetiuni intregi, depline, in cari se cuprinde si intrebarea. Nice unulu nu taie in respunsulu celui-alaltu, lasându se respunda numai celu intrebatu; si déca se ridica ici cólea câte-o mâna spre a aretá poft'a de-a respunde a pruncului cutare, acést'a se intémpla totu-deaun'a cu modestia si in tóta liniscea.

Acum urméza o pausa de 10 minute, fiendu-cá ór'a prima de propunere a espiratu. La semnulu, ce-lu dà invetiatoriulu, se scóla fetitiile, cari ocupa o diumetate a salei de invetiamentu, cá se iesa afara banca de banca si in ordine. Dupa unu intervalu scurtu celea, cari au esitu, se reîntorcu in scóla totu asia de frumosu, schimbându-se cu alta banca, ce e la réndu. Dupa fetitie urméza fetiorasii; mai antâiu cei mai mici, apoi cei mai marisiori.

Invetiaméntulu se incepe din nou. Acum vedemu cum iesu din bance scolari mai mari, de ai despartiaméntulu superioru, se alatura la cei mai mici, din despartiaméntulu inferioru si i- deprindu in cetitu seau in scrisu. Lucrulu acést'a inca se intémpla in cea mai frumoasa ordine si linisce; éra feciele, vorbele si tóte misicările scolariloru ajutatori, a monitoriloru, ne facu se conchidemu cu placere, cá ei si- implinescu acestu oficiu cu iubire si blandétia, dar' totu-odata si cu o seriozitate si importantia pruncésca; cea ce nu póte se nu aiba rezultatele celea mai benefacutorie.

Pâna cându despartiaméntulu superioru este ocudatu cu resolvirea unei teme gramaticali basate pre lectiunariu, pâna atunci invetiatoriulu si- inderépta atentiunea asupra despartiaméntulu de midilocu si tractéza o naratiune scurta din lectiunariulu respectivu. Mai antâiu cetesce pies'a elu insusi, se intielege de sine, cá raru, sonoru si cu intonarea receruta; dupa ace'a provóca pre scolarii mai deprinsi in cetire, cá se-o cetésca si ei cátu se póte mai bine

si mai corectu; apoi facu deprinderi gramaticali si ortografice. Sub decursulu acestui lucru observamu, cá scolarii nu numai suntu atenti si cugeta, cí ei si cuprinde iute si securu ace'a, ce le propune invetiatoriulu si la ce tientesce elu. Dupa uua instruire de o diumetate de óra primescu o tema scripturistica corespundietória lectiunei tractate, monitorii despartiaméntulu inferioru se ducu la loculu seu, cá se-si védia de lucrurile s'ale si se-si pregatésca teme proprié; si acum invetiatoriulu insusi se întórce cátra scolarii mai mici, din despartiaméntulu inferioru. Depe feciele lor se póte cetí fórte bine cum se bucura dinsii de apropiarea invetiatoriului; dar' apoi si acést'a inca i- intimpina cu atât'a amicitate si iubire, încátu e cu nepotintia, cá anim'a prunciloru se remâna rece, cá ace'a se nu-se deschida. Si pretotindenea este viétia in instruire. Invetiatoriulu recunósce incuragiându totu progresulu, ce l'au facutu pruncii, repetiesce si deprinde cu constantia si pacientia, pâna cându si cei mai debili au intielesu lucrulu; dinsulu scie se faca in fórte multe moduri, cá instructiunea se fia chiara si interesanta, éra invetiarea ce'a altu-cum séca si monotóna a cetitului, se devina placuta si atragutória.

Orologiulu érase anuncia espirarea unei óre si acum urméza paus'a cea mare de 15 minute. Toti pruncii iesu in curtea scólei, se intielege de sine, cá in ordinea buna indatinata, de carea grigiescu unii scolari anume pusi spre acést'a, cari pórtá numele de monitori. Dintre monitori inse câti-va remânu in scóla, cá prin deschiderea ferestrilor se improspetéza aerulu din ea si se pregatésca celea de lipsa la propunerea din ór'a, ce urméza. Acesti'a si- implinescu misiunea fora aménare si apoi se asociéza si ei la ceialalti. Esíndu in curte vedemu intre prunci si pre bravulu nostru invetiatoriu, care dupa-ce a ordínatu pentru fetitie jocuri placute, corespundietorie lor, se întórce la fetiorasi; pre cei mai marisiori i- deprinde in intorséturi gimnastice, éra celoru mai mici le permite misicari libere acomodate. Bucuria si indestulire straluce acum atâtu depe faci'a prunciloru, cátu si depe a invetiatoriului, carele numai atunci se face mai seriosu, cându trebue se coréga cu privirea s'a ceva necuvenintia. Intr'ace'a invetiatoriulu face semnu unui'a dintre monitori si in midiloculu jocului veselu si a bucuriei generalu deodata resuna clopotielulu

scólei; si éta! pruncii se liniscescu numai decátu si se punu iute in rându doi câte doi. Invetiatoriulu bate odata in pàlmi si pruncii incungiura de câte-va ori curtea intonându unu cântecu potrivit; apoiu cânteculu încéta si éراسi intra cu totii in scóla, observându ordinea cea mai frumósa.

Acum éراسi se incepe instructiunea si se continua pâna in fine fora intrerumpere si cu diliginti'a albinei.

(Vá urmá).

N.

Ceremoniile nuptiali la Románii antici.

»Moribus antiquis res stat Romana virisque«.
Ennius.

(Urmare).

In timpii mai tardii lucrurile le aflamu schimbate. Ceremoniile nuptiali nu se mai pretindeau asia strictu cá odinora. Observarea acestoru ceremonii a inceputu a depinde dela spiritulu timpului seau si dela lipsele individului, cându adeca cineva voiá se ajunga la ceva oficiu in statu. Dar' cu tóte aceste ómenii tieneau inca si acum forte multu la obiceiurile celea bune ale stramosiloru si asia le-au mai pastratu celu pucinu dupa forma.

Asemenea schimbare observamu si in vietii'a de statu. Intrarea in oficii depindea dela auspicii, acestea s'au si aplicatu pâna târdiu in timpul republicei, dar' din contra pre timpul lui Dionysius au decadiutu numai la o simpla formalitate, asia încátu cetimu, cá adese-ori augurulu insciintiá, cá semnele suntu favoritorie chiaru si in casulu acel'a, cându nu le-a observatu. Raru se intemplá se lucre cineva in contra auspiciiloru, inse atunci — díce Dionysius — si-au si resbunatu dieii: flote se cufundáu in sinulu marei, se reşculáu ostiri cumplite, si mai multu cá tóte acestea: in statu domniá resboiu civilu. Dion. 2, 6.

Si la nunta eráu de facia auspici, dar' ei mai multu nu observáu semnele. Ceremoniile se indeplineau ce e dreptu, dar' ómenii nu mai cunosceáu insemnatatea lor; partea religiosa a disparutu din ele, si scrutatorii de anticitati priveau in ele nesce enigme, intru deslegarea caror'a inzadaru se osteneau. In dreptulu civilu acestea ceremonii nu au mai avutu nece o valóre iuridica, consensulu singuru érá de ajunsu pentru a poté inchiá casatori'a. Theodos. si Valentin. Dig. 5, 4, 22. Justin. Cod. 5, 4, 24. Precum crescea

din dí in dí indiferentismulu facia de credinti'a cea vechia, asia din ce in ce si ceremoniile nuptiali deveniau mai rari, asia in câtu pre la sfirsitul imperatiei pagane observarea acestoru ceremonii érá mai numai o esceptiune, ce o faceau unele familii vechi avute; má chiaru si la espunerea republicei seriositatea cea morale de odinora a disparutu din ele, precum se vede acést'a din versurile frivole ale unoru poeti. Catullus 61: „In nuptias Iuliae et Manlii“ v. 136 si celea ce urmeza. Catra sfirsitul imperatiei pagane casatori'a romána nu mai avea nece unu elementu religiosu, i-a mai remasu singuru elementulu iuridicu. Numai crestinismulu i-a potutu dá éراسi unu elementu religiosu, cristalizatu, care pre incetulu s'a fixatu totu mai tare, pâna ce in urma a devenitu o necesitate. Tertull. de monog. 11 de pudic. 4 ad uxor. 2, 8, ne spune, cá la locuitorii crestini din imperiulu románu dejá de timpuriu érá in usu binecuventarea besericéscá; recerintia de dreptu inse, acést'a binecuventare a devenitu numai mai târdiu.

Dupace am vediutu acést'a schimbare, se nasce acum intrebarea, ce principii domnescu in ceremoniile nuptiali románe, óre potemu aflá in ele o unitate óre care, si in ce consiste acést'a unitate? Dela scriitorii vechi ni-au remasu mai multe urme, din care vedemu, cá si ei sau incercatu se esplice unele ceremonii. Varro, Verrius Flaccus, Plutarch, Plinius forte multu sau ocupatu cu acestu lucru; ei gramadescu esplicari preste esplicari, dar' in urm'a urmeloru nu se decidu pentru nece un'a din acestea esplicari; aducu coniecturile celea mai contradictorie fora inse de a cunosce unitate in lucru. Tóte acestea esplicari ale celoru vechi trebue se le primesca omulu cu multiamita si se le si folosesca, dar' de legatu se nu se lege tare nece se nu jure in ele, panace nu le-a forastuitu mai antáiu in foculu criticei.

Mai multa trecere in aintea criticei, nu au nece acestea, decátu cáta au d. e. parerile celoru vechi despre nascerea limbei latine, despre originea poporeloru italice sau despre fundamentulu istoricu a celoru mai vechi fabule cum ar' fi d. e. parerea loru despre fundarea Romei s. a. Scriitorii cei vechi nu mai sciu nimicu despre originea ceremoniiloru nuptiali, nu li-a remasu nece o traditiune despre acést'a origine; totu ce scriu ei, este numai propri'a loru incercare científica, este rezultatulu studiului si reflexiunei loru.

Solemnitatea nuptială este o parte din cultul dieilor agrari; toate formele acestei solemnități sunt scoase din acestu cultu. Solemnitatea acéști are se puna casatori'a sub scutul și ajutoriulu aceluor diei, cari stau în fruntea procreatiunei din întreg'a natură prin urmare și în acea, ce se întâmplă în viața omenilor. Casatori'a legitimă se încheie cu scopulu, că din ea se nască urmași legitimi, cari se continuă famili'a dinpreună cu sacrele și tradițiunile ei. Acéști și nimicu altceva nu voru se însemne cuvintele, ce le adresă censorulu român cu cetățienii: *uxorem liberorum quaerendorum gratia habes*.

Cetățianulu român trebuia se jure înaintea censorului, că se căsătorește, pentru-că se aiba prunci. Gellius Noct. attic. 4, 3, 2, amintesc — după Servius Sulpicius Rufus — că Spurius Carvilius supranumitu Ruga, unu barbatu de frunte, s'a despartitu de femea s'a fiindu-că nu avea prunci cu ea, la anul după întemeierea Romei 523 sub consuli M. Atiliu, P. Valeriu. Dice, că acestu Carviliu și-a iubit forte tare ace'a femeia, și-i eră forte dragă pentru portarea ce o avea, dară „iurisiurandi religionem animo atque amoris praeventisse, quod iurare a censoribus coactus erat, uxorem se liberum quaerendum gratia habiturum“¹⁾. Cuvintele censorului ce le-am citatu, arată esența căsătoriei după conceptele anticității. Chiar' și mai târziu acéști eră cel mai esențialu momentu pentru o căsătorie legitimă. În timpul de înflorire și la capetulu republicei, la începutulu și în timpul mai înaintatu a imperiului, scopulu propriu alu unei căsătorii legitime române eră: a avea urmași. Pruncii erau totu ce pote avea mai scumpu o familie, ei erau fală părinților. Livius pune în gur'a lui Romulus aceste cuvinte cu cari s'ar fi adresatu către sabinile rapite pentru-că se le împacă: „in societate fortunarum omnium civitatisque et quo nihil carius humano generi sit, liberum fore“. Liv. 1, 9²⁾.

În prunci și prin prunci și-implinea barbatulu datorinții ce-o avea față de părinții sei. Prin totă trupin'a îndogermană observăm că unu firu roșiu, temerea religioasă ce o aveau, că nu cumva se apună

¹⁾ Santiani'a juramentului mai multă putere a avut decâtu inim'a și iubirea fiindu-că din partea censorilor a fostu constrinsu se jure că se va căsători că se aiba prunci.

²⁾ Voru fi partasie în toate averile și în societatea cetățianimei precum și în societatea pruncilor, decâtu care lucru, nimicu nu este mai plăcutu pentru neamulu omenesc.

famili'a. Grigiau cu sântienă, că se nu se stingă foculu celu sântu de pre vetrele casei, se nu rămână desierate casele, altarele se nu fie fără sacrificii; credeau că liniștea lor în recele momente depinde dela venerațiunea, ce le-o voru da urmașii. Sacrele private și cele publice nu trebuiau se apună nece odată. Cicero leg. 2, 9. *Sacra privata perpetua manent*¹⁾.

Chiaru pentru acéști stetea încheierea căsătoriei sub scutul dieilor agrari, lor le aduceau sacrificie, către ei și-îndreptau rugățiunile. Anticitatea cuprinde într'una natur'a și spiritulu; aceleși dieități, cari domnesc și conduc fertilitatea în viața naturală, cari facu se prospereze fructele câmpului și se sporăscă turmele de vite, totu aceleși stau și în fruntea căsătoriei și o binecuvântă cu prunci. Contemplațiunea acéști a anticității s'a păstratu în mai multe expresiuni ce le aflăm în limb'a latină; așa d. e. cuvintele: *maritus*, *maritare*, *vidua*, erau termeni tehnici și pentru funcțiuni analoge din viața plantelor. Cato de R. R. 32. Colum. 11, 2, 79. 5, 6, 18. 4, 1, 5. 11, 2, 32. 3, 11, 3. 5, 6, 31.

Mai departe în anticitate, totu asemenea, viața și morțea în ore care măsură se cuprindea că o unitate; din viața se nască morțea, morțea nască nouă viață; pentru ace'a diei agrari sunt și diei căsătoriei și ai morții. Sămânța cădiută pe pământu, diei agrari sau facu se resară și crească, sau o nimicesc. Asemenea și omulu a esitu din pământu și er' acolo se întorcă, pământulu este mamă și momentul tuturor lucrurilor: „*omniparens eadem rerum commune sepulcrum*“. Lucret. 5, 259²⁾.

Ceremoniile de înmormântare și cele nuptiale formă o unitate; prin acestea se arată influența binefacătoare ce o exercită diei telurici în natură și în viața omenescă, er' prin ceremoniile de înmormântare, puterea distructivă ce o au în lume totu aceste dieități. Ambele se întregesc împreună. Puterea acéști tainică, prin care lucrurile resară din pământu și se întorcă er' în pământu, a fostu înaintea celor vechi o enigmă, o enigmă pe care ei nu au putut'o deslegă. Din acéști cauză aflăm, că la ei înmormântarea eră de totu jelnică și plină de desperare, așa încâtu a trebuitu se întrevină legea celor XII Tab. că se oprăscă manifestațiunile des-

¹⁾ Sacrele private se rămână deapănă.

²⁾ „născători'a și totu odată momentul comunu alu lucrurilor.“

perarei. „Mulieres ne genas radunto, neve lessum, funeris ergo habento“. Cic. de legib. 2, 23, 59¹⁾. Plin. 11, 33, 57. Serv. adten. 5, 78: Umbrae autem sanguino et lacte satiantur, unde feminae quae mortuos prosequuntur, ubera tundunt, ut lac exprimant; cuncti autem se lacerant ut sanguinem effundant.

Legatur'a acést'a strinsa ce se afla între inchiarea casatoriei si între dieii agrari se manifestéza în singuraticele forme ce obvinu în ceremoniile nuptiali. Dieitatile auspiciali la casatori'a romána sunt; Ceres, Tellus, Mars, Picumnus si Pilumnus. Fac'l'a ce o portá în fruntea procesiunii erá din maciesiu²⁾, ce pentru fructele sale celea multe erá consantitu dieiloru cari domnescu preste fertilitatea din natura. Din acést'a cauza numit'a fac'l'a se portá în onorea Cererei. Celea 5 fac'l'e ce de regula se întrebuintiau la nunt'a romána, se reporta la dieitatile agrari.

Mireas'a în ainte de ce erá ridicata preste pragulu usiei si dusa în cas'a mirelui ungea usciorii cu grasime de porcu sau de lupu sau chiaru si cu oleu. Grasimea de porcu se referesce la Ceres, cea de lupu la Mars, caruia i erá consantitu lupulu. Preller Myth. 2. Aufl. 585. Aceste si alte parti din ceremoniile nuptiali le vomu vedé mai la vale, unde vá fi vorba cu de a meruntulu despre ele. Atatu mai însemnamu la locul acést'a, ca casatori'a romána dupa obiceiulu stramosiloru, se încheiá pre timpul secerisiului adeca în acelu timpu, cându mai tare cá ori si cându se cunosce poterea si activitatea dieiloru agrari, si cându prin cantari de bucuria le multiamiau pentru darurile primite. Precum înse la celelalte popore din trupin'a indogermana asia si la Románi, legatur'a acést'a dintre casatoria si cultulu dieiloru agrari în decursulu veacuriloru s'a întunecatú întru atât'a încátu în timpul istoricu nu s'a mai cunoscutu.

O. Bonfiniu.

(Va urmá).

Ce însemnatate are legendariulu în scól'a poporala si cum se tractéza?

Materialulu din legendariu este scrisu parte în *prosa*, parte în *poesia*.

Atátu piesele în *prosa* câtú si celea în *poesia* suntú parte *descrieri*, parte *naratiuni*.

¹⁾ Muierile se nu-si rada genele nece se nu se bocésca pentru mortu. Cic. de leg. 2, 23, 59. — Sufletele mortiloru se impaca cu lapte si sange, din care cauza femeile, cari petrecu pre cei morti si-batu pieptulu, cá se storca lapte; si toti se sfásia cá se curga sange.

²⁾ (Spina alba, biancospino, aubépine, spine albu, peducefu).

Bucatile narrative suntú: istorióre morale despre întemplari diferite din viétia, fabule, parabole, biografii istorice, traditiuni, legende, proverbia, ghicituri s. a.

Bucatile descriptive cuprindu: descrieri despre corpulu si spiritulu omenescu, descrieri de animale, plante si minerale, apoi descrierea meteozeilor atmosferice si a-le altoru corpuri fizice, mai departe descrieri geografice, descrierea vietiei sociale, precum si descrierea a diferite corpuri artificiale etc. etc.

Desi materialulu din legendariu este asia de diferitu, atâtú cu privire la materia, câtú si în forma, cu tóte acestea înse tractarea bucatiloru din elu se póte face, tîenéndu contu de dóue împregiurari, si anume cá: e bucat'a respectiva *naratiune* ori *descriere*.

Regulele de lipsa la tractarea bucatiloru, atâtú a celoru narrative, câtú si a celoru descriptive, desi suntú cunoscute ori si carui invetiatoriu, totusi n'ar' fi de prisosu, dupa parerea mea, a-le avé totu-de-a-un'a înaintea ochiloru, a-le esaminá si recapitulá câtú mai adeseori si cu deosebire a-le pune în practica, *a-le aplicá*, la fia care bucatu, ceea ce e capulu lucrului, pentru-cá numai în modulu acést'a se vá ajunge scopulu, ce se intentionéza prin propunerea legendariului.

Éta acum regulele, ce suntú a se observá la tractarea unei bucáti *narative*:

1. Pregatirea pre scurtu a scolariloru pentru a poté întielege cuprinsulu bucatiei respective.
2. Istorisirea s'au povestírea libera a acelei bucáti priu invetiatoriu.
3. Reproducerea acelei istorisiri prin mai multi scolari.
4. Cetirea bucatii câtú mai bine din partea invetiatorului.
5. Cetirea din partea mai multoru scolari.
6. Acum urméza esplicarea logica a bucatii de cetire, cu care ocaziune se pune pondu deosebitu pre caracterizarea persónelor, ce obvinu si pre estragerea invetiaturei morale.
7. Acum scolarii istoriséza din nou bucat'a cu cuvintele lorú proprie.
8. Apoi mai cetesce odata invetiatoriuulu bucat'a respectiva si dupa aceea unii scolari.
9. Li-se spune dupa aceea, cá se o cetésca de mai multe ori si pre acasa, eventualu se o si memoriseza.
10. În ór'a urmatória se recetesce, se enaréza liberu se esaminéza esplicarile logice, tractate în ór'a precedentu si eventualu se memoriséza; în modulu acést'a este ocaziune si e fórté consultu, cá se se parándeza la respunsuri cáti mai multi scolari, déca se póte chiar' toti.

11. În alta óra se tractéza bucat'a din punctu de vedere gramaticalo-sintacticu si ortograficu, aplicandu materialulu invetiatu din acestea obiecte de invetiamentu si eventualu desvoltandu regule nóue pre bas'a esempleru obveniente.

12. Se tractéza bucat'a respectiva din punctu de vedere stilisticu si adeca: ori se scrie din memoria narațiunea din cestiune, fiindu invetiata de rostu, ori se reproduce liberu numai, cu cuvintele proprie, ori cutare poesia se transformă in prosa, s'au cutare narațiune se scrie in forma de epistola etc. etc.

Tractarea bucatfloru *descriptive* se deosebesce de aceea a celor narative, prin aceea că:

Cu ocasiunea pregatirilor, de cari am facutu amintire in punctu l dela regulele de tractare a bucatfloru narative, invetiatoriulu are se cascige scolariilor o intipuire câtu mai completa despre obiectulu respectivu, in ordinea si dupa modulu cum e acel'a descrisu in aceea bucata. Spre scopulu acest'a obiectulu se privesce s'au in natura, s'au in modelu s'au si numai in tipu; unu fenomenu fisicalu se experimentéza in faci'a scolariilor etc.

Cele lalte regule, instrate mai susu, unde s'au datu indrumari despre tractarea bucatfloru narative, suntu de a-se urmá si la tractarea bucatfloru *descriptive*.

Dar' desi regulele, ce suntu a se observá in genere atátu la tractarea bucatfloru narative, câtu si a celor *descriptive*, se reducu la unu minimu, precum s'a potutu vedé mai susu, totusi fia care bucata 'si are individualitatea s'a propria, carea trebuie studiata cu tóta ingrigirea. Deci si la tractarea legendariulu, *pregatirile pentru fia care prelegere* suntu totu atátu de necesarie, cá si la ori care altu obiectu, căci fara o astufeliu de pregatire, chiar' si celu mai practic invetiatoriu nu pôte prestá rezultatele, ce cu totu dreptulu i-se ceru.

In celea urmatórie voi tractá unele bucáti narative si *descriptive* pre bas'a reguleloru statorite in tractatulu de facia.

R. Simu.

Originea limbei (vorbirei).

II.

Pre cale analitica-comparativa filologii potu statorí afinitatea limbelor precum si starea si dezvoltarea lor de mai inainte; pâna in prezentu inse n'au potutu scrutá si aflá ace'a limba vechia, primitiva, la care se se aduca tote celelalte. Limbile indogermane, adeca limb'a greca, latina, limbile slavice si neolatine, dintre cari unele areta afinitate mai mare altele mai mica, tóte si-afla originea in limb'a sanscrita avêndu tote unele *radecini comune*, cari se potu desface de sufisele mai târdfe, de aici inse nu se pote deduce, cá limb'a sanscrita ar' fi limb'a cea mai vechia, pentru-cá acést'a inca a fostu dezvoltata din alta limba, care nu ne este cunoscuta.

Cu tēmpu unele radecini de ale cuvintelor se schimbă in privinti'a pronunțării, adeca sunetele din cari suntu compuse radecinele, potu trece prin anumite fase de dezvoltare precându intielesulu pote remané acel'asi, si intorsu, se pote schimbá intielesulu si sunetele se remana aceleasi asia spre esemplu in versiunea biblica alui Luteru cuventulu

„schlecht“ nu are intielesulu de adi. Astadi insémna „reu“ precându atunci avea insemnatate tocma contraria adeca „bunu“. Dicerea Biblii: Thu't schlecht“ etc. insémna: „faceti bine“ etc. (prelectiuni universitare). Acést'a cu privire la intielesu.

Cātu de tare se schimba inse si sunetele se vede de acolo, deca se face comparare între limb'a mama si între ficele ei, asia spre esemplu cuventulu latinu *panis* s'a schimbatu in limb'a româna in *pâne*, in cea francesa in *pain*, si alte nenumerate esemple se potu aduce spre ilustrarea asertiunei. Ce diferentia mare este între limb'a antica germana si între cea moderna de adi, între acést'a si cea englesa!

Asia dara de aici trebuie se deducemu, că intielesulu nu este legatu asia de tare de anumite sunete, încātu se nu se pota desface deolalta; deca conceptulu si intielesulu aru fi strinsu legate de ore-care numeru de sunete, atunci seau fôrte cu greu, seau de locu nu s'aru poté nasce limbi diverse, pentru-cá unulu si acel'asi cuventu s'ar esprimá totu intr'o forma in tote limbele, dar' acést'a nu stă, deorece in un'a si ace'asi limba de anumite sunete suntu legate alte concepte diverse de ale altoru limbi, unulu si acel'asi lucru diversele popore lu-potu exprime cu diverse sunete.

Cu acést'a permutatiune si dezvoltare a radecineloru, cuvintelor, conceptelor si sunetelor, trebuie se admitemu, că primele radecini au fostu copiate si imitate dupa natura. Anumite fenomene a lumei externe impreunate cu anumite sunete omenii primitivi s'au incercatu a le imită cu ajutoriulu organulu de vorbire, spre es. cuventulu *durdue* cuprinde in sine aproape aceleasi sunete cá in natura, chiar' si in alte limbi se exprina aproape naturalu. Si in cele mai perfecte limbi se afla multe atari cuvinte, má poetii anume cauta astufeliu de cuvinte cá se-si exprime mai naturalu ideile, conceptele aparentelor, fenomenelor din natura. Pre atare cale s'au nascutu forte multe cuvinte, cari dau o asemenare pregnantă in diversele limbi, dar' apoi totusi pucina garantia ne dau spre constatarea afinitatei dintre diferitele limbi.

Afara de lumea esterna omulu si din isvorulu lumei s'ale interne si-au creatu unele, má forte multe expresiuni provenite din simtiulu de bucuria, intristare, superare, mania, surprindere etc., atari suntu asia numitele *interjectiuni*, cari asemené in forte multe limbi suntu aceleasi. Din interjectiunile de adi inse nu potemu deduce cu positivitate, că si omenii primitivi le-aru fi folositu in modulu nostru, celu pucinu nu au potutu avé atâtea, câte noi, că-ci nu au traitu in impregiurările in cari noi traimu.

Rolu fôrte insemnatu in nascerea si dezvoltarea limbelor joca si *accentuarea*, care asemené servece spre a-se poté omenii intielege unii cu altii. Multe cuvinte suntu, intielesulu caror'a depinde dela diversele moduri de accentuare. Cuventulu „nu“ séu „da“ potu se aiba diverse intielesuri depindendu adeca dela modulu cum le exprimămu seau dela accentuare, care pote fi consimtietoria, intrebatoria,

hesitatoria etc. etc. Acestea potu se-si primésca întielesulu loru bine definitu dela accentuare seau modulu de pronunsiare.

Prin *semne* inca se potu întielege omenii între sine; prin astufeliu de semne se suplinesce defectulu vorbirei cu deosobire la surdo-muti. În institutele de surdo-muti semnele intru atât'a s'au sistemisatu si perfectionatu încâtu acesti omeni demni de tota compatimirea potu se fia instruiti prin ele la diverse maestrii, nu numai, ci chiar' la mai multi rami de arta, potu se-si însusiésca sciinti'a si religiunea!

S. P. Radu.

(Va urmă).

Ból'a de ochi egipténa.

S'a potutu ceti în mai multe diuare, că acést'a bóla epidemica a eruptu acusi într'o parte a tieriei, acusi într'alt'a; s'a potutu ceti si ace'a, că spre impedecarea acestei bóle s'au facutu si dispusetiunile necesarie din partea auctoritatiloru competente. Acést'a bóla, ce în medicina pórtá numele de *trachoma*, se pote asemená cu celea noue plagi egiptene, pre cari Moise le-a fostu imploratu asupr'a tieriei Faraoniloru; má potemu dice, că este si mai teribila, fiendu-cá acestea au duratu numai pâna ce s'a imoiatu ânem'a regelui, precându ce'a a devenitu ereditaria la locuitorii Nilului si incepe a fi unu flagelu cotidianu si între poporele Europei. Ból'a acést'a a fostu cunoscuta si la români antici; asia se cetesce, că ostile lui Cesaru eráu concomitate de medici oculistici, cari vindecáu ból'a, inflamatiunea de ochi. Acést'a bóla epidemica au capatat'o si ostasii greci alui Xenophonu în Persi'a; ea fû importata în Europ'a si prin espeditiunile cruciate.

Medicii la inceputu nu se poteáu orientá facia de acést'a bóla; si- faceáu feliturite imaginatiuni bizare; asia, dupa-ce ból'a erá mai latita între pedestrime, decâtu între cavalerime, credeáu, că sustienerea în grajduri e folositoria, deorace evaporarea cailoru scutesce ochii de inflamatiune; astadi inse este adeveritu, că calarasii suferu mai desu, decâtu pedestrasii. Ból'a în patri'a sa, adeca în Egiptu si astadi graseza tare, prelânga tote dispusetiunile, ce s'au facutu; si acést'a din caus'a, că acolo clim'a si alte relatiuni favorizeza mai multu desvoltarea reului, decâtu la noi. Pre la anii cincidieci acestu reu epidemicu domniá cumplitu si în armat'a austro-ungara; astadi inse este cu totulu stêrpitu din armata. Dintre tierile Monarchiei Galiti'a si Bucovin'a a fostu pana aci patri'a acestei bóle; s'a latitu inse în mai multe parti si cu deosebire în celea sudice. Potemu dice, că ból'a de ochi egipténa, adeca trachom'a domnesce în membran'a conjunctiva a ochiului. Ea strica vederea, má nimicesce chiar' si ochiulu, deca odata sa intinsu si pre *cornea*.

Ból'a se incepe asia: ochiulu se rosiesce, lacremeza, demaneti'a se lipescu genele de olalta, si se nasce în ochi unu simtiu, cá si cându ar' fi picatu ceva în ei; altcum de asia natura este si catarulu de ochi, si destingerea o póte face numai unu medicu versatu; carele va constatá,

cumcă ból'a este egipténa, deca vá observá urmatoriele simptome: deca în membran'a conjunctiva se desvolta granule seau buburuze fine; deca membran'a geneloru întorse este inflata, rosia si are aspectulu unei bucati de catifea rosia. Deca ból'a a ataeatu chiar' si corne'a, atunci ea devine mai contumace; medicinarea ei tiene cu anii si pune la proba nu numai pacienti'a morbosului, ci si pre a medicului.

De aci se vede, că ból'a acést'a este periculósa pentru morbosu fiendu-cá i-ataca întregitatea ochiloru. Dar' acést'a nu póte fi unu lucru indiferentu neci pentru societate, cându ból'a o pote despoia de mai multi lucratori orbindu-i cu totulu seau în parte.

Ponderositatea sociala a acestei bóle inse este si mai mare în alt'a direptiune.

Se scie, că ea este de o natura contagiosa, prin urmare este periculósa si pentru cei ce vinu în atingere cu celu morbosu, inse numai asia, deca secretiunea ochiului inflamatu ajunge în altu ochiu. Pre omenii, cari suferu de acestu morbu nu este iertatu a-i considerá că eschisi din cerculu nostru; dar' trebuie se fimu precauti, er' morbosii se aiba conscienti'a receruta. Se avemu grigia, că obiectele, ce s'au atinsu de ochii morbosului se nu le suferimu aprópe de ochii nostrii; er' morbosulu, cunoschundu natur'a bólei sale, se nu comita ceva de asia, ce ar' poté causá infectarea ochiloru sanitosi. A dá mân'a cu omeni, cari suferu de acést'a bóla si apoi a ne frecá ochii nu este iertatu; er' deca din intemplantu am fi datu, atunci trebuie se ne spalamu mânilu înainte de a amblá la ochi. Deca unu membru din familia ar' capatá acést'a bóla, nu e de lipsa a intrerumpe contactulu, ci se recere numai precautiune. Morbosulu trebuie se aiba altu stergariu, alte aparate de spalatu, alte salvete, alte vestimente de patu. Morbosulu se tiena curatienia mare; se-si curatiesca, se-si spele si se-si sterga bine ochii si neci odata se nu amble cu manele nespalate. Deca ból'a e în gradu mare, atunci este opritu si contactulu.

Ból'a acést'a, dupa scienti'a de acum, se atribue unoru bureti microscopici. Contra ei se potu întrebuintiá midiloce desinficiatorie, precum acidu boricu. Cu efectu se pote întrebuintiá si solutiunea de lapis infernalis, ungându cu ea partea dorerósa a ochiului; má chiar' si atingerea cu pietra veneta inca este folositoria. Deca inflamatiunea este în gradu mare suntu de lipsa si picuri de atropinu. Granulele membranei conjunctive se potu arde cu fieru incalditu. Acést'a procedura trebuie se se urmeze la curarea reului, carea de multe ori este traganata, de unde s'a si nascutu ace'a credintia falsa, că ból'a de ochi egipténa este incurabila.

Platone.

Dicimus, quod didicimus.

Literatur'a poporeloru culturali vechi nu este avuta în teoreme sociali. În respectulu acest'a chiar' si români abia se potu luá în consideratiune. Insu-si Cicerone, carele

a reflectatu la câte-va cestiuni sociali si de statu, nu a aretatu ceva originalitate in respectulu acest'a. In opurile greciloru inse ce le-a conservatu pentru posteritate man'a sortii de perire, se afla câte-va încercări de mare pretiu. Asia Xenofonu in opulu seu despre economi'a casnica caracterizéza insemnatarea muncii folositorie si a vietiei familiari cu o objectivitate neindatinata in epoc'a s'a, ér' in Cyropedia glorifica in modu idealisatu regatulu cavalerescu.

Dar' in pertractarea teoretica a problemelor strictu sociali neci Xenofonu nu se dimitte. Pre terenulu acest'a numai Platone si Aristotele s'au încercatu mai inadinsu in opurile lor filosofice de statu. Ambii tractéza despre esenti'a si scopulu statului. Dar' neci la acésti'a nu aflamu deosebirea principala, ce esista dupa conceptiunea moderna de adi intre idea de statu si intre societate. De alta parte inse din opurile acestor'a se ogindéza lamuritu ace'a tendintia, in urm'a carei'a in vechime statulu si- tiene de detorintia ordinarea tuturoru relatiuniloru sociali.

Statulu idealu alui Platone se pote privi cá prim'a conceptiune mai mare pre terenulu filosoficu socialu, pre care o seria intréga de barbati de statu l'a urmatu mai târdu. Aristotele inse si in respectulu acest'a este cu multu mai realisticu, dreptu acea si judecal'a lui cu privire la relatiunile de statu este mai objectiva si mai sigura, decâtu alui Platone. De aici provinc, cá auctorii româniloru de statu si ai utopieloru nu suntu altu-ceva decâtu nesce simplii decopiatori ai planuriloru lui Platone, precându teoreticii moderni sociali se provoca adese-ori la politic'a lui Aristotele.

Filosofi'a despre statu si societate alui Platone se cuprinde in aceste trei opuri: *πολιτικός* (barbatu de statu), *πολιτεία* (respublica) si *νόμοι* (De legibus). In primulu seu opu se nisuesce mai multu a defini objectulu si conceptulu politiceii si a statorii diferintiele cele mai esentiale ale formelor de constitutiune. In alu doilé descrie, cum ar' trebui se fia statulu de modelu. In alu treilé se acomodéza in câtu-va la relatiunile si impregiarile existente, tocmai de ace'a si-modificá celea mai multe proiecte si postulate descrise in opulu alu doilé.

In opulu primu dejá se manifesta ace'a parere, cumcá unu barbatu intieptu si proveditu cu o scientia adevrata mai multu valoréza, decâtu legile, si unu atare ar' poté supleni legile in unu statu perfectu. Despre politica dice: este ace'a scientia respective (*ἐπιμελητική τέχνη*) maiestria, ce are de scopu a se ingrigi despre omeni cu ajutoriulu legiloru si si fora de ele. Platone si acé reflectéza la chiamarea statului, carea ar' fi educarea omeniloru; de ore-ce pretinde dela statu, cá prin legi de casatoria bune si scopóse si prin controlarea stricta a acestor'a se-si asigureze materialu bunu pentru recerintiele statului; si cá se se ingrigéscu statulu si despre sustienerea si erediarea caracterelor si insusiriloru corespundietórie scopulu statului. Totu odata pretinde dela statu cá se se ingrigéscu, cá omeni cu caractere si insusiri diverse se se casatoréscu laolalta, adeca celi blandi si fragedi cu celi energiosi si

belicosi; fiendu-cá credea, cumcá numai din atari casatorie se potu produce descendentu cu inclinari si talente adevratu armonice.

Dar' celu mai renumitu opu filosoficu de statu alui Platone este republic'a. Nu incupe neci o indoiéla, cá opulu acest'a a avutu cea mai mare influentia asupr'a scrietoriloru romaneloru de statu, cari siau imprumutatu ideele din opulu acum mentionatu. Numai câtu nu este permis a pune opulu acest'a in o categorie cu a utopistiloru. De ore-ce utopistii la intrebarea, „cum se póte infientia cea mai buna, mai drépta si cea mai scopósa ordine de statu si sociala“? desfasiura unu atare organismu de statu si socialu, ce nu esista nicairi, prin urmare e unu ce fictivu; fiendu-cá le lipsescu scrutarile teoretice si argumentele mai profunde; pre atunci Platone in republica tractéza dogmatice scopurile de statu si sociali, si statorese unele regule, ce au se ordinez afacerile de statu si relatiunile sociali.

Platone in republica inainte de tóte se nisuesce a statorii dreptatea si nedreptatea acea, ce este independenta de delicie si durere, de folosu si dauna, precum si valórea absoluta a dreptatei si impreunarea acesteia cu fericirea adevrata. Dreptu ace'a si-propune de tianta a determiná esenti'a si scopulu statului precum si elementele constitutiunii celei mai bune.

Statulu idealu alui Platone in genere corespunde ideii de statu grecescu; fiendu-cá o parte mare din asiedia-mentele proiectate de elu se potu privi cá o consecuentia finala ai dei de statu grecescu; *in care interesulu individualu este subordinatu scopulu statului*. Dupa conceptiunea acésti'a statulu nu este altu ceva decâtu o fientia via in mesura mai marita, care consta din párti, ce sunt strinsu unite si servescu spre unu scopu comunu, in care individulu cá atare nu are insemnatare independenta, ci numai in complecsulu totalitatii si-o valoréza. Dreptu acea scopulu supremu alu statului este unitatea, eculibriulu perfectu alu intereselor si solidaritatea; si asia postulatele individualitatii se toléza.

Platone viéti'a singuraticiloru o comparéza cu vieti'a de statu, din care desfasiura analogi'a, ce esista intre constitutiunea unui statu aievea dreptu si intre starea spirituala a omului virtuosu. In acestu intielesu s'a potutu dice, cá disciplin'a de statu alui Platone se intemeiéza pre o psihologia politica. Dupa Platone spiritulu consta din trei parti constitutive, anume: din *λόγος*, *θυμός* si *επιθυμία*. Filologii sub acestea cuvinte intielegu: spiritulu rationalu irascibilu si apertoriu. Acestea proprietati ale spiritului Platone le afla prin analogia si in statulu seu idealu: anume acésti'a trei factori suntu: guvernatorii, (*ἄρχοντες*), luptatorii (*φιλάκεις*) si acelia cari se ocupa cu lucrulu, precum suntu agricultorii. (*γεωργοὶ καὶ θημιουργοί*).

Dupa Platone statulu perfectu nu este altu ceva, decâtu imaginea visibila microscopica a spiritului virtuosu; cáci precum perfectiunea morala a individulu se baséza

pre echilibrulu partiloru constitutive ale sufletulu și relațiunea armonica a acestor'a, tocmai asia și ordinea de statu perfectu este conditionata dela relațiunea corecta și armonica a numiteloru clăși.

Fiendu-că lipsele vietiei omenesci constringu la vietia de statu, de ace'a și Platone dice: „fiacare individu nu-și satisface sie-și, ci are lipsa de multe (Rep. II. c. 11). Dela începutu dejă în comuniunea sociala obvine împartirea de munca primitiva; fiendu-că deosebitele inclinări și talente stimuleza pre individi la diverse ocupațiuni. Astufeliu singuraticulu că și comunitatea vâ avé folosulu celu mai mare, fia-care munca va înaintă mai bine și va produce mai multu, deca fia-care se va ocupă cu lucrulu seu la tempulu convenitu și fora o alta ocupațiune laterala. Asia dar' în vietia sociala este de o lipsa neîncungiurata specializarea chiamarei, adeca formia primitiva a împartirii de munca.

Înainte de tote se receru atari, cari se îngrijescu despre condițiunile și mijlocele cele mai necesarie pentru susținerea vietiei, precum sunt economii, neguțatorii și lucrătorii s'au lucrășii.

Unde sunt averi necesarie pentru vietia, este temere și de agresiuni adeca de atacuri; astufeliu statulu are lipsa de atare clase, care se-și propuna de scopu așerarea mijloceloru, ce sunt menite pentru susținerea vietiei. Clasa acest'a este a luptatoriloru, care are se intrunescă mai multe însușiri escelente; fiendu-că acel'a, care voiesce se fia unu operatoru bunu și de încredere alu statulu, trebuie se fia zelosu, robustu, vioiu și filosofu. Chiamarea luptatoriloru pretinde o îngrijire foarte mare și o abstenere dela ori-ce întreprindere.

Cu unu cuventu Platone este primul, care vorbeșce pentru o militia stabila. Nu se pôte negă, că Platone în form'a primitiva de împartirea lucrulu a recunoscutu destulu de bine însemnatatea ei sociala, pre lângă tote acestea a fostu departe conceptulu lui despre împartirea de lucru de alu economistiloru moderni. Pre lângă ace'a dupa Platone împartirea de munca stă în strinsa legatura cu spiritulu acelei clase, care îmbracă o forma foarte pregnantă în mitulu, celu predă în opulu seu amintitu cu de amenuntulu. În mitu se enarêza că dieulu creatoriu a pregatitu membrele singuraticeloru clăși din materia diversa, respective a mes-tecatu diverse metale la sufletulu fia-carui'a, și anume la a guvernatoriloru auru, la a luptatoriloru argintu și la a economiloru și dileriloru fieru și arama (Rep. III. c. 21); astufeliu din asemeni s'au nascutu asemeni. Pre lângă tote acestea totuși admite posibilitatea trecerei din o clase la alta.

Aci dejă ne întâlnim cu invetiatur'a despre neegalitatea naturala a omeniloru, adeca cu ace'a invetiatura, dupa care diferințele între factorii naturali se basêza eschisivu pre diferinția naturala originala, asia dar' natura produce deosebiriile acestea întocmai cum se deosebesce aurulu de argintu, și de fieru etc. Tendinția acest'a ne revoca în memoria în câțva spiritulu de caste, ce domniă la poporele

orientali; desși din alta parte în opulu lui Platone ocure atari asiedieminte de statu, totuși în ale poporeloru orientali neci pre de parte nu au locu.

În mitulu amintitu dieulu demanda domnitoriloru, că se aiba o îngrijire speciala facia de nou nascuti, și anume deca acest'a nu au însușirile cuvenite, atunci se nu-și sufere de membrii ai clasei domnitorie, ci se-și degradeza la o clase mai inferioara, pentru care au facultatea și însușirea receruta; de alta parte pretinde, că pre acel'a din clasile inferiori, cari escelêza prin însușirile loru se-și trêca în clase mai înalta, ce le compete conformu facultatiloru eminente. De aci urmeza, că Platone permite trecerea din o clase la alt'a, cea-ce la poporele orientali eră cu nepotintia.

Interesulu statulu pretinde categorice, că însușirile corespunditorie a singurateceloru clăși conformu chiamarei loru, se-se sustiena, protêga și se se desvôlta. Pentru așerarea acestui scopu Platone recomênda educațiunea; asia dar' acest'a este lucrulu de capetenia alu statulu.

Înainte de tote înse este de lipsa, că regularea relațiuniloru de familia și sexu se premêrga creșcerii corecte. La acest'a tientescu tote acele dispușetiuni ale lui Platone, prin cari se nesuesce a asigură ereditatea însușiriloru și conservarea singuraticeloru clăși. Dreptu ace'a, pretinde, că creșcerea se se încêpa îndata la parinți, că se-și capete atari prunci, cari se fia capaci dela natura a realisă scopulu statulu.

E de observatu, că Platone spre așerarea acestui scopu recurge la atari mijloce, cari tolêza și cele mai scumpe drepturi ale individualității. Este caracteristica și împregiurarea ace'a, cându pretinde, că creșcerea acest'a se se aplice numai la clășile înalte, precându pre cele inferiori le neglêga mai de totu.

Statulu idealu alui Platone nu se ocupa cu pretenșiunile și interesele singuraticiloru, ci numai starea cea mai buna posibila a totalității o are în vedere. Din acestu principiu a purcesu la creșcerea clasiloru și la ordinarea relațiuniloru sociali, căci deca statulu este bine organizatu și progresêza, veda natur'a, cum se ferêșca pre singuratici, și încâtu au se participe din bunastarea totalității.

În statulu acest'a trebuie se se îngrijescă, că interesele singuraticiloru și ale clășiloru singuraticice se nu vina în conflictu cu scopurile statulu, cu deosebire luptătorii se nu abuseza cu puterea loru în daun'a ordinei statulu și pacii societății, mă îns'a-și organizarea clășei aceste se fia astufeliu, încâtu se eschida ori-ce interesu separatisticu, ce ar potê dá anșă la unu atare abusu. Aici Platone pune unu pondu deosebitu pre *proprietate și familia*.

Este neîncungiuratu de lipsa, că membrii clășei înalte din statulu seu idealu se nu aiba reciprocitate neci locuștia privata, ci doreșce că se locușca în edificie publice și se manânce la oalta; er' clășei lucrătoriloru le împune că pre acestia se-și provêda cu tote, de câte au lipsa. Cu unu cuventu luptătorii (membrii clășei înalte) în recom-

pensa pentru așterea statului și celorlalte clase se capete atât, că se nu duca lipsa. Se nu se atingă de aur și argint, se nu-lu doréscă pre celu pamentescu neci la decoratiuni se nu-lu foloséscă; ci se se indestuléscă cu aurul și argintul, ce este depus în sufletul lor; căci deca ar' avea moșia, locuința și aur, nu ar' fi mai multu pădătorii și aliații cetățienilor, ci domni și tirani încungiurați de inimi interni. (Rep. III. c. 22).

Asia dar' sunt de a se încungiurá doue estremități; și acestea-su: miseri'a și avuți'a. Prin acestea și lucrul și lucrătorul devine mai reu. Avuți'a produce lux, trândăvia și reforme, miseri'a nu numai reforme, ci și nepotintia supunere infamă și servitute deșositoria.

Aplicarea acestor'a și altor regule numai prin instrucțiune și creștere și capeta o însemnată durabilă. Căci educațiunea este acelu mediu magic, prin care resistinți'a realității neperfecte, și ori ce pedea a lumii reale este vincibilă. Acest'a învétia pre fia-care că se-si resolvéscă misiunea s'a, se-si implinéscă detorinți'a și se nu se mestece în lucrul altui'a; fiindu-că dreptatea numai acolo există, unde fia-care 'și implinéscă lucrul seu și primesce ace'a, ce-i compete după chiamarea și munc'a s'a propria. (Rep. IV. c. 3. și 10).

(Vá urmă).

A. Deacu.

Necesitatea Reuniunilor invetiatoresci la noi.

Cu câtu înainteza omul într'unu oficiu în ani, cu atâtu trebuie se aiba unu orisonu mai estinsu de esperința, din carea-si deduce regulele cele mai practice, pre cari aplicându-le se servește de ele că de mijloce eficace întru ajungerea scopului dictatu de principiile sanetose ale vieții practice. În urm'a esperinței dara continuu vedem, că se inventéza și se introduc mijloce nouă, impuse de împregiurări și dictate de progresu. Má progresulu atâtu de puternicu influințéza asupra noastră, încátu pretinde, că se ne interesamu cu serioșitate și de avântulu altor națiuni și se vedem unde au fostu, unde sunt și prin ce mijloce au ajunsu acolo unde le aflăm astăzi? Căci la casulu contrariu ne lasă totu înapoi și alérga mai departe, că și solulu ce-si implinéscă misiunea, multumindu-se cu atâtu, că ne-a avertisatu la tempulu seu.

Déca țieranulu germanu și francesu etc. în tempulu recreării de munc'a dîlnică, cetescu la umbr'a unui arbore faptele maretie a fratilor și sororilor lor, cari le mișcă în totu de-aun'a simțimintele și-i îndémna la atari fapte, atunci fia-care dintre cetătorii „Fóiei scolastice“ -și pôte pune întrebarea, dar' țieranulu nostru cându vá ajunge, că în órele lui de recreațiune se se distraga și inspireze că cei de mai înainte? Unu răspunsu pozitivu nu se pôte dá acum, ci tendința ne este, că și țieranulu nostru se ajunga pre venitoriu și fiindu posibilu în celu mai apropiatu, cunosându și avându la dispunere mijlocele de lipsa.

Mijlocitorii puși de D-dieu și alesi de părinți spre uminarea și deșeptarea poporului sunt preotii și docenții,

Ei sunt caracteristic'a, după carea se pôte judecă stadiulu culturalu a poporului din care facu ei parte. Din modulu cum sunt eli îngrijiți și prețiuți se pôte ușor conchide la înclinațiunea și aplicarea eutaru poporului spre cultura și dorulu spre progresu.

Docențele în specie este unu Prometeu alu natiunilor; în manile lui sunt depuse odraslele, venitorulu natiunilor. Elu împreună mai antăiu manile inocentei ființe, spre a rostí unu imn, o rogatiune lui D-dieu, a-si face cruce, -i da cerus'a, tabliti'a și cartea în mani, -lu invetia secretulu scrisului și cetitului, pre cari pucini dintre părinții noștri-lu cunosceau. Suveneri sunt aceste lucruri pentru prunci, cari rămân obiectu de pietate pentru ei până în adénci bețrănetie.

Paragenitu odată invetiatorulu, constrinsu de împregiurări morali și materiale, cari trecu preste precalculatiunile lui, ușor pôte concepe ide'a nefastă, că seau dînsulu nu e pentru oficiulu docentale, seau oficiulu nu e pentru dînsulu. Căci cu tóta inocenți'a tinerelor mlădítie, pre cari are a le formá, căror'a are de ale imprimá primele elemente, fondulu unei vieți folositorie societății; lipsindu-i cunoscințele practice, izolatu de colegi, căror'a se li comunice piedecile și greutățile cu cari are se se lupte, se sbate că peșcele pre uscatu, sarindu din unu metodu de propunere în altele reu întieșe, cari numai progresu nu-i asecură. Astfelu celu în prim'a linia chiamatu în utilitatea progresului -lu împedea, fia din vin'a sa, fia din a împregiurarilor — este unu felu de vîntu care stinge lumin'a în locu de a-i facilitá arderea.

O astfelu de stare retrograda periculóșă -și are contrapondulu seu în reuniunile invetiatoresci.

Nescienți'a ne coplesiește cându nu o combatem cu destula forță, cu cuvenitele mijloce și deca unuia seau la doi nu le succede, le vá succede la mai multi, formându reuniuni, intrunindu-se în conferințe invetiatoresci. Împartășindu-si cunoscințele, ceréndu consilii unulu dela altulu, alungându dubietățile, eliminându datinile vechi școlare prescrite de tîmpulu trecut și folosindu pre cele recomandate de pedagogi'a modernă, și criticându cu iubire colegială erorile și gresielele pedagogice din nesciența folosite până acum. Pertractându docenții mai bine pregătiti lectiuni practice din tóte obiectele de invetiamentu, că norme ce au se le urmăze cei cu mai pucina pregătire.

Unde înse docenții unui'a și aceluși tractu necum în persóna dar' nece după nume nu se cunosc, dispăre ori și ce falangă contra ignoranței. „Tribun'a“ în anii trecuti aduse scîrea îmbucurătoră cumu-că în protopopiatulu Blasiului, s'ar' fi pusă basă unei reuniuni invetiatoresci că modelu, de atunci înse și până acum nu am aflatu nemicu despre activitatea acelei reuniuni și nice ace'a că mai urmatu-a acestu exemplu vr'unu altu tractu.

E tîmpulu supremu că se se instituéscă și la noi reuniunile invetiatoresci.

A accentuá folosulu reuniuniloru invetiatoresci însémna a încercá se dovedescu On. cetitori a „Foiei scolastice“ unu lucru despre care fia-care e convinsu. Me marginescu inse a intóná cá ele promovéza instructiunea, punéndu in contactu pre docentii cu mai pucine cunoscientie cu acei'a, cari suntu mai bine pregatiti. Instructiunei i-se da o uniformitate mai acomodata planuriloru scolastice emanate dela auctoritatile mai inalte. Maritu odata cerculu cunoscientieloru docentelui, prin afiarea celoru mai bune isvóre din cari se se pregátésca, multe dubietati le póte delaturá impartasindu-si cunoscientiele practice unulu altuia. Retacu, cá se deda docentele cu unu feliu de maniaru, parlamentarismu, si amentescu profitulu moralu: a vedé in o beserica la sate 20—30 docenti improvisindu la St. liturgie unu coru, este unu actu care edifica multu poporulu. La astfelu de oca-siune, entusiasmatu tieranulu de o impresiune sánta, -si propune firmu inaintea st. altariu, cá pre venitoriu -si va tramite baiatulu la scola, cá óre-cáandu si elu se póta laudá pre Domnedieu.

Punendu sub ochii On. lectori a „Fóiei scolastice“ ide'a si mai vértosu necesitatea ardente a infientiarei reuniuniloru invetiatoresci, credu cá esprimu dorinti'a celei mai mari parti a docentiloru gr. cat.

Numai progresu se védia poporulu nostru si e gata de sacrificii, de unde nu, nu e mirare, cá docentele e privitu cá o sarcina preste alte multe pre spatele luisseu ce e si mai reu cási ori-care alta persóna condusa in servitiulu comunei.

Câmpeni, Decembre 1887.

N. Munteanu,
preotu gr. cat. si docente.

Minciun'a, cauzele si tractarea ei in scóla.

I

O rana generala, adúnca si grea de vindecatu in societatea omenésca, e minciun'a. E *generalá*, pentru-ca mai intrég'a societate, fora deosebire de genu si categoria, e cuprinsa de acésta bóla; e *adúnca*, pentru-ca fiindu infestati cei mai multi de acésta rana mare si asia nesocotindu fie-care in sine, la urmarile periculóse a ei, dau uitarei vindecarea ranei; ba ce e mai multu, acésta rana contraria a totu ce e nobilu in societatea omenésca, devenindu in firea omului se identifica cu ea, er' unite odata nici nu se mai despartu pana la ultimele momente din viéti'a pamentesca; — e *grea de vindecatu* acésta rana, pentru-cá cei mai multi nu o socotescu de rana, ci o tienu de decóre a nivelului timpului modernu, ér' cari o cmoscu de rana, nu-i dau insemnatarea ce se cuvine, si durere, necercandu dupa medicamintele necesarie la sterpirea ranei, nice pondu nu punu pentru a inpedecá latirea ei.

Ce este minciun'a?

Minciun'a este ascunderea adevérului cu voi'a. Am disu *cu voi'a*, adeca cu intentiune, cu precugetare de a negá adevérulu, de a ascunde realitatea, si a ne infatisiá o alta

stare de lucruri, de nu chiar' contrariulu adevérului. Cáci cându restalmacirea adevérului nu se intémpla cu voi'a de a insielá pre altii, atunci nu a ajunsu la gradulu de minciuna, atunci se chiama *vétacire*.

Buna credinti'a, acestu stélpu fundamentale alu întielegerii dintre omeni, e partea, care e alterata prin minciuna; ér' lipsindu bun'a credinti'a, lipsesce armoni'a, concordi'a, reciprocitatea si alte multe insusiri nobile, fora cari o adevérata societate nu esista, unu scopu nobilu nu se pote ajunge. Totu cá urmari a minciunei se potu luá egoismulu mani'a, invidi'a, ambitiune'a, ur'a, perfidi'a, isbénd'a, la cari ajunsu odata, sufletulu omului devine patimasiu loru, 'si pierde si cea mai mica parte din ce i-a mai remasu bunu, fia din defectulu educatiunei, fia din rea educatiune.

Mare cuventu e cându 'ti dice cineva: nu te *credu*, ér' acela nu fora basa reala dice, de siguru bun'a credinti'a l'a amagitu si a devenitu victim'a increderei prea mare. Tocmai si noi ne scandalisamu cându ne apostroféza cineva cu asemenea cuvinte, rabda inse frate si nu te scandalisá, cáci tu insuti esti caus'a de nu te crede, tu ti-ai papatu credientulu de multe ori pentru nimica tóta; — fora cauza te superi, lucrulu teu ar' fi cá se te indreptezi, se ti-calci pe inima, se-ti cunosci gresial'a si rehabilitandute, se-ti recascigi bun'a credinti'a avuta mai nainte de a grai un'a, cându bine sciai cá lucrulu nu sta ast-feliu, ci altcum, de nu chiar' diametrulu opusu de cum ai vorbitu.

Dá, o singura minciuna faenta si numai in gluma, de unu amicu catra altulu, e in stare se frânga amicitii'a sincera esistata de multi ani; o singura minciuna nascuta dela unu membru in familia, e in stare se ninicésca bun'a întielegere din familia, o singura minciuna prinsa cu man'a e destulu pentru a se escá intre membrii vreunei corporatiuni s'au institutiuni nobile, neintielegere reciproca; o singura minciuna esita din gura invetiatoriului si vedita de scolari, e destulu pentru a-i stricá auctoritatea intr'atâta, cátu nu se mai póte computá intre mijlócele disciplinare.

Câte esemple asiu potea insirá de asemenea neam, dar' nu lungescu, cáci suntu incredintiati, cá ori care cunosce reutatea minciunei, ori care vá fi fostu câte odata piscatu de vre-o vorba prea incredintiata, sau scapandu câte odata vre-o minciuna de pre buzele sale, a trebuitu se suferi cu paciintia apostrafarea, ori cátu de lina, dar' totusi simftoria: *„óre asiu se fia? par' cá n'asiu crede“*.

In proportiune cu daunele esterne simftite, cari au provenitu din vre-o minciuna, nemesuratu de multe si mari suntu daunele morali, cari trebue se le simtiésca sufletulu. Trebue se le simtiésca, cáci fie cátu de tēmpitu, atâta simtire trebue se aiba, consciinti'a trebue cátu de pucinu se lu-mustre cându sau prin altii se vede insielatu in asceptarile sale, sau elu e caus'a insielarei altor'a.

Se lasamu inse cestiunile generale a societatii omenesci si se ne ocupamu numai cu scól'a. Se cugetamu totu deauna la inceputulu lucrului, la radecin'a reului, la prima aparintia a minciunei.

Si acea deca nu 'si afla originea in scôla, la totu casulu in scôla infloresce si incoltiesce, ér' de nu totu in scôla, immediatu dupa scôla si rodesce.

Câtu lucru dă minciun'a in scôla, câta disciplina strica minciun'a in scôla si câtu timpu consuma din timpulu celu pretiosu alu instructiunii numai acelu inventatoriu scie, care consciu fiindu de chiemarea s'a se silese a îndreptă tote defectele aretânde.

Deci datorint'a cea mai sânt'a, ce o are inventatoriulu care e totu odata si educatoriulu, nobilisatoriulu si cultivatoriulu tinerimei, e că dela inceputu se stea in calea acestui defectu moralu si la nici unu casu se nu permita că acela se prinda radecini si se se naturalizeze in omu, căci atunci in fôrte pucine casuri se pote vindecă acestu reu, sau de si se vindecă, fundamentalu vindecatu nu vâ fi nici odata.

N. Trimbitioniu.

(Va urmă).

Varietăti.

Caldur'a in gradulu vitelor are se fia, dupa esperintiele facute, + 10° R, că-ce acést'a e mai placuta si mai favoritoria. La una temperatura mai mica, de es. la + 4° R. pêrulu vitei este sbârilitu, fora lucire si pielea este tiepena. La una temperatura de + 15° R, respiratiunea este mai repede, animalulu asuda si pierde din greutatea corpului, si inca se pote dice, că mai multu, decâtu la + 4° R; precându la temperatura de + 10° R greutatea corpului cresce, se obtiene lapte multu si forte bunu si tôte acestea mai prelânga acelasu nutretiu.

Scutirea pomiloru contra iepuriloru. In 8 litre de apa calda se topesce 1½ chilo de varu si 12 decagrame de Aloe; din acést'a solutiune cu ajutoriulu unui penelu se ungu trunchiurile pomiloru pana la înaltînea receruta.

Pôme periculôse. Pômele, cari suntu impostritiate cu pete negre cu deosebire trebue curatite si numai dupa ace'a mâncate; că-ce precum se scie, petele acelea suntu nescie bureti, cari ajungându in canalulu respiratoriu se innultiescu si causeza tuse, mă chiar inflamatiune si Diphteritis.

Contra Teniei la câni se folosescu cu succesu simburii de bostani (cucurbeta). Acesti'a se curatia, se pulverisôza, se amesteca cu oleiu de Ricinu. Acést'a amestecare omora si scote Teni'a. Asemenea efectu are si radecin'a de Ferege (*Aspidium Filix mas*) fiérta in apa. Cu acestea trebue se curamu câni de Tenia in totu anulu odata seau de doue ori, deca voimu se scutimu oile de căpiere, că-ci precum este cunoscutu, câni latiescu căpierea oiloru.

Lucrarile in gradina.

Cându loculu este inghiaciatu trebue caratu gunoiu, ér' cându e desghiaciatu trebue sapatu, rigolatu. Se gatescu melegarie (pături calde). Trebue reparate instrumentele de gradinaritu, se examineza si aducu in rîndu semênțiuirile. Cându e geru mare trebue acoperite cu paie salat'a, anghinarea etc; ér' deca s'ar' intemplă se fia tîmpu môle si ploia trebue descoperite. Se potu semenă in melegarie: salata, caralabe, macrisiu, mazere, morcovi si petringei. Trebue adunata neu'a in giurulu pomiloru. Deca se des-

ghiacia solulu potemu straplantă pomi. Se taia sade si mladitie de altoitu. Se curatia pomii de crengile superflue, de muschi si de omide.

Ianuarie,

are 31 zile.

Gerariu.

	Calindariulu Iulianu	Calind. Gregor.
Vineri	1 (†) Taier. impr. ☉	13 Ilarie
Sâmbata	2 P. Silvestru	14 Felix
Duminica înainte Botezului ev. Marcu c. 1, gl. 7, v. 10.		
Duminica	3 Pr. Malachia	15 Mauru
Luni	4 Smod. SS. Ap.	16 Marcelinu
Marti	5 S. Teop. si Teona	17 Antonie p.
Mercuri	6 (†) Botezulu Dni	18 Prisca
Joi	7 † Sob. Bot. Ioanu	19 Sara
Vineri	8 C. George, Dom.	20 Fab., Seb.
Sâmbata	9. M. Polievctu ☾	21 Agnesu
Duminica dupa Botezu, ev. Mateiu c. 4, gl. 8, v. 11.		
Duminica	10 P. Gregorie	22 Vicentie
Luni	11 C. Teodosie	23 Log. Mar.
Marti	12 M. Tatiana	24 Timoteiu
Mercuri	13 M. Ermila	25 Int. I. Pav.
Joi	14 P. P. ucisi in Sinai	26 Policarpu
Vineri	15 C. Pavelu Tiv.	27 Ioanu
Sâmbata	16 Inch. Iant. A. Pet.	28 Carolu m.
Duminica celoru 10 leprosi, ev. Luca c. 17, gl. 1, v. 1.		
Duminica	17 C. Antonie m. ☉	29 Franciscu
Luni	18 PP. Atan., Chir.	30 Martina
Marti	19 C. Macarie	31 Petru
Mercuri	20 † M. Eutemie	1 Febr. Igu.
Joi	21 C. Maximu	2 (†) Int. Chr.
Vineri	22 Timoteiu	3 Blasiu
Sâmbata	23 M. Clementu ☾	4 Veronica
Duminica a 31-a dupa Rusalii, ev. Luca c. 18, gl. 2, v. 2.		
Duminica	24 C. Xenia	5 Agata
Luni	25 † Grigor. Teol.	6 Dorotea
Marti	26 C. Xenofontu	7 Romaldu
Mercuri	27 † Ioanu g. d. auru	8 Ioanu
Joi	28 P. Efremu Sirulu	9 Apolonia
Vineri	29 M. Ignatie	10 Scolast.
Sâmbata	30 (†) SS. Vas. Gr. Io.	11 Efrasina
Duminica a 32-a a lui Zacheiu, ev. Luca c. 19, gl. 3, v. 3.		
Duminica	31 SS. Chir. si Io. ☉	12 Eulalia

(Post'a redactiunei). D-lui S. P. in C. Larvele tramise in paiele de cereale suntu larvele vespelui numitu *Cephus pygmaeus L.* Femciustele primaver'a si-depunu ouale pre virfulu cerealeloru; larvele esindu din oua se scobora consumandu internulu paiului, sfederescu nodurile acestui'a si se asiedia că nymphă aproape de radecina in forma de gogosia (cocou). *Nymph'a* aici iernea si numai in primaver'a venitoria devine insecta deplinu desvoltata.

Larv'a, dupa cum cerealele se seceera mai curundu seau mai târdu, o aflamu susu in pain seau aproape de radecina; in casulu primu e consulta a-lasă nristea cătu de mica, pentru-că se potemu împiedecă desvoltarea mai departe a larvei; in casulu din urma inse nristea trebue lasata mai mare si dupa seceera idata trebue aprinsa si arsa, si loculu aratu afundu, cea ce ajuta deodata si la ingrasierea solului.

D-lui V. G. *Borghianu in Gh.* Din manuscripulu D-Tale nu se mai pôte continuă, deorace tipograf'a nostra nu dispune de semnele geometrice recerute.

D-lui M. P. in N. Aseptamu manuscripe noue, că-ci la D-lu G. nu se afla.